

Jak zvýšit přínos výzkumu pro praxi?

O přenosu výsledků výzkumu do praxe již bylo mnoho řečeno i napsáno, přesto je tento proces stále hodnocen jako velmi neúspěšný a nedostatečně intenzivní. Představitelé výzkumu jsou kritizováni za vlažný přístup k řešení aktuálních témat a problémů praxe a tato je naopak hodnocena jako prostředí s minimálním potenciálem pro využití výsledků nejnovějších výzkumných projektů. Ponechme nyní tyto problémy stranou a zaměřme se na jeden aspekt „transferu poznatků“, který je státními politikami i politiky velmi snadno a rychle ovlivnitelný, jakkoli je systematicky potlačován. Jde o hodnocení výsledků výzkumu a následně jednotlivých výzkumných pracovníků a celých institucí, reprezentované současně platnou metodikou hodnocení a aktivitami Rady vlády pro výzkum, vývoj a inovace.

Koncentrujme se přitom především na oblast zemědělství, lesnictví a zpracování jejich produktů, ale podobné je to ve všech technických nebo obecně aplikovaných oborech.

Jeden z hlavních problémů jednoznačně a bezpochyby plyne z jednostranné orientace metodiky hodnocení na „světové“ prostředí, na tzv. kvalitu, která se ovšem podle zásad hodnocení základního výzkumu zaměřuje mnohem intenzivněji a v hlavní míře na články v „kvalitních“ časopisech, kterými se rozumí primárně články v mezinárodních časopisech s tzv. impakt faktorem (IF), registrovaných databází *wos*. Ponechme stranou často efemérnost takto prezentovaných poznatků, které se často ukážou mylné, předčasně publikované, nebo opakující sto let staré myšlenky, na které se úspěšně zapomnělo – v lesnictví například velmi častý jev, ale cíle bylo dosaženo a body v RIV (Rejstřík informací o výsledcích) jsou zajištěny bez ohledu na reálný význam publikovaného. Ponechme stranou i neschopnost našeho systému a úřednického aparátu obecně hodnotit výstupy výzkumu jinak než podle nejprimitivnějších scientometrických charakteristik, nebo shromážděními moudrých, spíše k tomu zneužitých odborníků, kteří sice nadávají a svou účast berou jako dehonestující, ale jejich svědomí a jejich instituce jim nedovolí do toho nechat mluvit jen administrativu. Zaměřme se na několik dopadů této situace na českou

vědeckou scénu, neboť tento systém vede k několika pozoruhodným, kuriózním, nicméně velmi logickým důsledkům.

Vše pro bodový zisk

Předně – jsme v českých zemích a nebude problém se do daných časopisů se svými publikacemi dostat. Když byly jeden rok připuštěny „aplikované“ výstupy typu necertifikovaných map, metodik a podobně, byl jimi náš skvělý systém natolik zahlcen, že autoři metodiky ochoreli i fyzicky. V dalším roce byla metodika pochopitelně upravena, IF články a „excelentní“ výstupy nesměly zapadnout a být upozaděny. Během několika příštích let ale jistě všechny instituce od Aše po soutok Moravy a Dyje zajistí, že jejich členové budou excelovat v časopisech s IF. Jako další krok se nabízí uznávat jen články v časopisech s určitou hodnotou IF, ale to znamená, že v „horších“ nebude publikováno a budou tak odsouzeny k odúmrti. V tom případě by chtělo vybrat pro každý obor jeden relevantní časopis a bylo by vymalováno. Opravdu, zúčastněný autor se může zeptat – je chorý systém plodem chorrých mozků, nebo naopak?

Dále, hlavně mladí uchazeči o vědecké a akademické tituly, pracující v progresivních, impaktově úspěšných týmech, jsou velmi brzy schopni předložit řadu „kvalitních“ publikací, což je opravňuje k aktivní účasti na životě institucí jako mladých úspěšných vědců a prohlubovat

■ Jak to vidí...

... Vilém Podrázský, předseda České akademie zemědělských věd

tyto tendence. Dosáhnout podobných výsledků není určité nic snadného, představuje to náročnou práci v týmech a řadu znalostí a dovedností. Na druhé straně jednostranné zaměření na impaktové publikace a získávání grantových projektů vede k potlačení jiných aspektů akademického ducha jako takového, což se projevuje především na univerzitách, ale i na ryze výzkumných institucích. Vede to k poklesu zájmu o aktivity, které tyto pracovníky (a vůbec nemusejí být jen mladí) rozptylují od činností, jež jsou známkou úspěchu, tedy poklesu zájmu nejen o výuku, ale i o spolupráci s praxí, pokud nese přímý finanční přínos. Určitě to tolik nevádí v oborech základního výzkumu, ale v oborech technických a třeba i zemědělských a lesnických určitě ano.

Podobný vědecký pracovník je schopen předložit velké množství vysoce hodnocených prací v „latině moderní doby“, tedy v angličtině, ale na druhé straně není občas schopen napsat podobný text v češtině a například v e-mailu o čtyřech větách udělat pět chyb, z toho tři hrubé.

Z toho vyplývá i nízký impakt výzkumných aktivit na praxi, tam si málokterý řídicí pracovník, v zemědělství pak například farmář, po staru sedlák, bude opatřovat nové poznatky ve světové literatuře, na druhé straně tradičně hojně čtené odborné časopisy budou nové informace a poznatky zásadně postrádat. A tady je ono příslovečné jádro pudla: pracovníci praxe budou jen zřídka hledat inspiraci v anglických časopisech, navíc stále častěji na síti než v tištěné podobě, v pracích, které jsou často vytvořené pro bodový zisk a ne pro komplexitu a definitivní platnost poznatků, o praktické uplatnitelnosti s přímým ziskem pro čtenáře ani nemluvě. V pracích, kde je efekt na oponenty a zaměření na metodické než výsledkové části práce upřednostňován před efektem praktického přínosu a jasností a jednoduchostí prezentace. A vědečtí borci budou mnohem méně nakloněni přípravě výstupů pro domácí prostředí pro minimální nebo vůbec žádný bodový zisk při značné časové i intelektuální náročnosti s tím spojené. Často ani takové jasné a přínosné prezentace nejsou schopni a nejsou ochotni o tom příliš uvažovat. Napsat přehled-

ný a přínosný článek pro praxi vyžaduje poněkud jiné kompetence a je velmi často náročnější než článek v top vědeckém periodiku. A navíc je bezprostředně pod mnohem větší kritikou a také hodnotitelnost „impaktu“ je velmi rychlá a jednoduchá – je využitelný, nebo je to „blábol“? Řečeno jednoduše a možná trochu vulgárně: zatímco například Rostlinnou výrobu měl téměř každý agronom na svém stole, louskání časopisu Plant, Soil and Environment, často ještě pouze on-line, bude daleko méně nakloněn. A to při vši úctě ke všem, kteří se o podobné časopisy starají a do nich přispívají – základní výzkum je stejně nezbytný – od toho je základní.

Zrovnoprávnit příspěvky

Je možno namítnout, že v současnosti platná metodika hodnotí i aplikační výstupy. Ano, ale jen některé a část bodů a prostředků, na ně věnovaná, je výrazně, velmi výrazně minoritní. Navíc jsou brány v úvahu pouze typy výstupů aplikovatelné komerčně, tedy odrůdy, užité vzory, patenty a podobně. Odborné časopisy a nové poznatky v nich obsažené nejsou brány vůbec v úvahu, alespoň pro většinu oborů. I na výrazně aplikačně zaměřených univerzitách a fakultách roste enormně tlak na impaktové publikace bez ohledu na přínos praxi, při odklonu od odborného stylu řízení k tzv. manažerskému.

Pro naše výzkumné a politické prostředí je pak příznačná snaha

systém stále více komplikovat a prodražovat – finančně i pracovní. Příslušná ministerstva při dalších aktualizacích dají zcela jistě přednost stavu, kdy bude nějaké firmě, pokud možno nestranné a zahraniční, možná i přes českého prostředníka, možná i nějakou „výzkumnou“ agenturu, zadána zakázka v řádu milionů nebo i jejich desítek, namísto jednoduché a přehledné, snadno kontrolovatelné a pochopitelné metodiky, jakých již několik například na pracovištích českého aplikovaného výzkumu vzniklo. Jasných a jednoduchých metodik by již nyní bylo jistě k dispozici několik, ale uplatňují se Murphyho zásady politické a administrativní práce, že totiž optimální řešení se najde vždy – po vyčerpání všech ostatních možností.

Tyto úvahy vedou k velmi jednoduchému, názornému a určité relevantnímu závěru. Úspěšnému přenosu nových výzkumných poznatků do praxe by zásadním způsobem přispělo, kdyby maximálně jednoduché a transparentní metodiky hodnocení institucí, pracovníků i grantových projektů hodnotily na srovnatelné úrovni jak příspěvky v mezinárodních časopisech, tak i v publikacích pro domácí prostředí, tedy i v odborných časopisech přístupných pro praktické pracovníky jednotlivých oborů. Bez toho se to zcela určitě kupředu nepohne.

Prof. Ing. Vilém Podrázský, CSc.
předseda České akademie zemědělských věd